

17.496

323.1(47.925)

4-31

15 JAN 2010

ՄԱՄԻԿՈՆ ԿԱՐՃԱՊԵՏԵԱՆ

ԱՄՈՒԼԻՄՆԵՐ

Հայ իրականութեան մէկ բանի կենսական հար-
ցերուն շուրջը տեսութիւններ, եւ սխալներն ու դար-
մանները մասնաւոր գործնական թելադրութիւններ:

•••••

1. Հայ վանքերը .— 2. Առաջնորդ-գործաւորները
.— 3. Հայութեան վերականգնումը .— 4. Համեմատ-
ութիւն եւ միութիւն .— 5. Հայուն խորունկ մէկ
վերք .— 6. Նորի ու հինի պայքար:

ԿԸ ՆՈՒԻՐՈՒԻ

Գերագնիւ բարեկամիս՝ ՏԻԱՐ ԳԱԳԻԿ ՕԶԱՆԵԱՆԻ

ՄԱՐԶՈՒԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆԵՐՍՈ ԵՒ ՍՐԱՊԵԱՆ

1911

323.1(47.925)

3231/42.325

7-31

26 SEP 2006

ՄԱՍԻԿՈՆ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

ԱՍՈՒԼԻՍՆԵՐ

Հայ իրականության մեկ ֆանի կենսական հար-
ցերուն շուրջը տեսութիւններ, եւ սխալներն ու դար-
մանները մասնանշող գործնական քեղադրութիւններ:

—→→→→←←←←—

1. Հայ վանքերը .— 2. Առաջնորդ-գործաւորները
.— 3. Հայութեան վերականգնումը .— 4. Համեա-
խութիւն եւ միութիւն .— 5. Հայուն խորունկ մէկ
վերքը .— 6. Նորի ու հինի պայքարը:

ԿԸ ՆՈՒԻՐՈՒԻ

Գերազնիւ բարեկամիս՝ ՏԻԱՐ ԳԱԳԻԿ ՕԶԱՆԵԱՆԻ

Մ Ա Ր Զ Ո Ւ Ա Ն

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆԵՐՍՏ ԵՒ ՍՐԱՊԵԱՆ

77496

65475-67

ՀԱՅ ԿԱՆՔԵՐԸ

Իբրև բացարձակ և անտեղիտալի ճշմարտութիւն , միանգամընդմիշտ պէտք է ընդունիրք թէ , երկրա-
գունդիս վրայ ապրող մարդկութիւնը , դարերու
հոլովման մէջ , իր պէտքերուն և ըմբռնումներուն
համեմատ կազմակերպած , յորինած և փոփոխում-
ներու ենթարկած է իր անհատական , ընտանեական
և ազգային կեանքն ու գարծի միջոցներն և եղա-
նակները . տիեզերքի վրայ միօրինակութիւնը գո-
լութիւն չունի . բարեկշիւութիւնը ստացական չէ -
ղած , այլ միշտ բնական . կը սահին դարերը , կը-
փոխուին մարդկութեան ապրելու պայմանները , կը-
փոխուին ըմբռնումներն ու հասկացողութիւնները ,
որոնք ինքնաբերաբար բարեկշիւութեան կ'ենթարկն
այն ամէն բան , որոնք կը գտնուին մարդուն տը-
րամադրութեան և կամեցողութեան ներքեւ , կապ-
ուած են անոր զարգացական կեանքին , իբր գոր-
ծիք կամ միջոց :

Մեր ազգը ժամանակի ընթացքին մէջ, իր քա-

դաքական պայմաններուն ու հայեցողութիւններուն , իր տնտեսական և վարչական վիճակին , իր կրօնական , կրթական և բարեգործական ըմբռնումներուն համեմատ , կառուցած ու հիմնած է հազարաւոր վանքեր , դպրանոցներ , ուխտատեղիներ , կուսատաններ , մանատաններ և օժտած զանոնք կալուածներով , հարստութեամբ և հասոյթի բազմատեսակ աղբիւրներով . սակայն անցան դարեր , փոխուեցան հայուն ըմբռնումներն ու սովորութիւններն , տարկու պայմաններն և այդ հաստատութիւններն ալ խիստ բնականօրէն՝ կորսնցուցին իրենց նախկին նշանակութիւնը , և որովհետեւ չդրուեցան անոնք ՕՐՈՒՍՆ ՊԱՆԱՆՁՈՒՄՆԵՐ ՈՒՆՀԱՄԱԿԱՏԱՍԽԱՆՈՂ վիճակի մէջ , մեծ մասը քանդուեցաւ , անհատներու սեպհականութիւն դարձաւ , երբեմն կրօնական երբեմն աշխարհական մակարայծներու շահաստաններ եղան , ասոր անոր քմահաճոյքին ու քրակին ծառայեցին և վերջապէս հասան այն խեղճուկրակ վիճակին , ուր կը գտնուին այսօր , և ամէն քիչ թէ շատ իրազեկ Հայ , գիտէ թէ այդ վիճակը ո՛րքան անգոհացուցիչ է և ո՛րքան աննշան ծառայութիւն կը մատուցանէ իր սեփականատիրոջ՝ Հայութեան :

Մենակեացներ , ճգնաւորներ չունինք այլեւս , որոնց խստակրօնութեան գոհացում տալու ծառային հայ վանքերը . մատի վրայ համրուող մէկ քանի գլխաւոր վանքերէ զատ , կրթական տաճարներ ալ չկան հայ վանքերու մէջ . իսկ ուխտագնացութիւն-

ները շատոնց կորսնցուցած են իրենց զուտ հոգեւոր բնութիւնը , և ինչպէս օրակով փոխուած , քանակով ալ շատ նուազած է ուխտաւորներու թիւը . ուրեմն ի՞նչ բանի կը ծառայեն մեր ազգային այդ հաստատութիւններու մնացորդներն իրենց կալուածներով ու հարստութեամբ որոնց մեծագոյն մասը , ինչպէս լսինք , ո՛չ միայն հայ անհատներու սեպհականութիւն դարձաւ դարերու ընթացքին մէջ , այլ և բռնապետական շրջանին , քանի՜ քանի հայ վանքեր կողոպտուեցան իրենց թանկարժէք հոսթիւններէն ու հարստութիւններէն աւարառու խուժանին ձեռքով և արտեր , արօտատեղիներ , սնտառներ , այգիներ բռնագրաւուեցան մեր հարեւան դրացիներէն : Կը հարցնեմ . ի՞նչ վիճակ ունին մեր վանքերն ու վանապատկան կալուածները , որոնց արամադրութեան տակ կը գտնուին և Ազգին ի՞նչ օգուտ կամ ծառայութիւն կը մատուցանեն :

Սակայն , խնդիր է թէ , մեր այս հարցումին կաւելի՞ է որոշ ու ճշգրիտ պատասխաններ ստանալ : Ամէն մարդ ի՞նչ վիճակի , զբաղումի , դիրքի ու գործի տէր ալ ըլլայ , գիտէ թէ , ի՞նչ ունի ինքը , ի՞նչ սեպհականութիւն , շարժական կամ անշարժ ստացուածք . օրինակի համար , երկրագործ մը գիտէ իր արտերուն , ոչխարներուն , արջառներուն թիւը , իր տունին կահ կարասիները , գիտէ թէ անոնք ի՞նչ վիճակի մէջ են և ի՞նչ շահ կ'արտադրեն . վաճառական մը գիտէ թէ , ո՛րքան ապրանք ունի , ո՛րքան

պահանջք կամ պարտք, տոմարներ, հաշիւներ ունի, որոնք կը հայեկիացնեն զինք ու իր ընդհանուր վիճակը. Հայ Ազգն ալ իրր հաւաքական ամբողջութիւն մը, գիտէ՞ իր վանքերուն ուր գտնուիր և ինչ ունենալը. չա՛տ խղճալի պիտի նկատէինք այն երկրագործը, որ իր ոչխարներուն թիւն ու արտւորուն տեղը չգիտեր և արգահատելի այն վաճառականը՝ որ չունի կանոնաւոր տոմարներ իր կացութիւնը բացատրող. այնպէս չէ՞. լա՛ւ. Հայ Ազգն ալ արդ ցաւազին վիճակն ունի. թող Թուրքիոյ Հայոցութիւնը պահանջէ իր Պոլսոյ Պատրիարքարանէն, վիճակազրական գիրք մը հրատարակել, որուն մէջ պատկերացած ըլլան Տաճկաստանի ԲՈԼՈՐ հայ վանքերն՝ իրենց բարոյական ու նիւթական մանրամասնութիւններով. և կամ, թող ընդհանուր Ազգը պահանջէ Էջմիածինէն աշխարհի վրայ գտնուած հայապատկան կրթական, կրօնական հաստատութիւններուն, կալուածներուն և անոնց արդի վիճակին վրայ լիակատար տեղեկութիւն տուող հրատարակութիւն մը. ի՞նչ պիտի ընդունի պատասխան. Ազգը «Լիակատար Վարք Սրբոց» ներ ունի, բայց «Լիակատար Յուցակ Ազգային Հաստատութեանց» ո՛չ երբեք. և միթէ անընակա՞ն է այս պահանջումը. ամէն ազգ, ամէն տէրութիւն, չունի՞ իր կեդրոնական իշխանութեանց մօտ հսկայ տոմարներ, որոնց մէջ արձանագրուած են քաղաքներն ու գիւղերն, չէնքերն ու հողերն, և հազարաւոր մանրամասնութիւն-

ները: Չափաւորենք պահ մը մեր պահանջկոտութիւնը և աւելի նեղ շրջանակի մը մէջ սահմանափակենք զայն. մտնենք որեւէ գաւառի մը Առաջնորդարանը և խնդրենք Տեղապահէն կամ Առաջնորդէն, որ հաճին միգի ցոյց տալ այն տոմարը, որ Առաջնորդական թեմը կը պատկերացնէ գաղութներով վանքերով ու եկեղեցիներով. հաւատացէք որ պիտի անճրկին անոնք և ուղիղ պատասխան մը պիտի չի կրնան տալ նոյնիսկ սա հարցումիդ թէ «Քանի՞ տուն Հայ բնակչութիւն կայ գաւառին մէջ...»:

Այս ամենատխտոյ իրողութիւնը մատնանշելէ վերջ, չարունակենք մեր տեսութիւնը: Գիտենք թէ ինչ են և ինչ վիճակի մէջ կը գտնուին մեր գլխաւոր վանքերը, Էջմիածին, Աղթամար, Սիս, Երուսաղէմ և այլն. գիտենք նաև թէ, մնացեալ բոլոր վանքերն ալ շատ շուրջի, մատակարարութիւն ու վիճակ ունին. գիտենք թէ անոնցմէ շատերուն մէջ Ազգին ո՛չ մէկ օգտակարութիւն ունեցող Միաբան անունին տակ կրօնաւորներ, նստած կ'ուտեն, կը խմեն ու կը ծաղրեն Ազգին միամտութիւնը. գիտենք թէ այդ կրօնականի տարազով սրտաբոյծներուն վրայ աւելցած են հիմա աշխարհականի տարազով նոր պորտաբոյծներ ալ. գիտենք թէ, առանց աշխատանքի ապրող ծոյրերու այդ բանակը՝ վանքերուն հասցիքները կուլ տալէն զատ, Ազգին վրայ պարտքի բեռնալ կը դնեն, օրինակ՝ Երուսաղէմը. գիտենք թէ, տեղ տեղ Առաջնորդները աւերոյ հոգերէ զերծ

մնայու համար չնչին վարձքով մը կապալի կուտան վանքերը ասոր անոր, օրինակ՝ Երզնկան. գիտենք թէ վանահայր կամ վանապետ ըսուած արարածները ինչ են և ինչ գործ կը տեսնեն. մէկ խօսքով գիտենք թէ, վանքերը փոխանակ Ազգին նիւթական ու բարոյական օգուտներ պատճառելու, մլաններ ու կը պատճառեն, կուտաննձոր ալ կ'ըլլան և հետզհետէ կը կործանին, կը քայքայուին, կը կողոպտուին, կը փճանան. գիտենք այս ամէնը. սակայն ինչ դարման կը տանինք, կամ տանիլ կը խորհինք. մեր ազգային այդ հաստատութիւնները ինչ վիճակի մէջ գնելու ենք որ ժամանակի պահանջումներուն համապատասխանեն և օգտակար ըլլան համայնքին:

Ահա՛ կենսական հարց մը, զոր անհրաժեշտ է ուշադրութեան առնել և Ազգին նպաստաւոր լուծումի մը յանգեցնել. մեր բոլոր վանքերն ու իրենց կալուածները պէտք է ծառայեցնել Ազգին ԳՐԱԿԱՆ ՈՒ ԶԱՐԳԱՅԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ. և ասոր համար հարկ է.

- 1.— Ընդհանուր ու լիակատար վիճակազրութեան ենթարկել Թուրքիոյ բոլոր հայ վանքերը.
- 2.— Հեռացնել վանքերէն բոլոր մականոցներն ու Ազգին հացը պարապ տեղը ուտողները.
- 3.— Վանքերը գնել այնպիսի վիճակի մէջ, որ կալուածներն ու հողերը շահագործուին, մշակուին և իրենց հասոյթները անհատներու կողմէրէր չանցնին.

4.— Հաստատել վանքերու մէջ վարժապետանոցներ, արհեստանոցներ, աշխատանոցներ, և գիտական միթոսներու կիրառութեամբ արդիւնաւորել զանոնք.

5.— Վանօրէից կեդրոնական խորհուրդը իր անուանական վիճակէն գործնականի վերածել, և բոլոր վանքերու արտադրած հասոյթները անոր տրամադրութեան տակ գնելով, ի վիճակի ընել զինքը ստատարելու նպաստակարօտ վարժարաններուն և դպրոցներ բանալ տալ այն հայ գիւղերուն մէջ, ուր կարօտութիւն կայ: ԱԶԳԻՆ ՈՒՆԵՑԱԾԸ ԱԶԳԻՆ ՅԱՏԿԱՅՆԵԼ:

ԱՌԱՋՆՈՐԴ ԳՈՐԾԱՒՈՐՆԵՐԸ

Գործը մարդուն համար, թէ՛ մարդը գործին: Անվիճելի ճշմարտութիւն մըն է թէ, որեւէ ասպարէզի մէջ, գործին համա՛ր պէտք է որ մարդ փրնտուի, և ո՛չ թէ մարդուն համար գործ. և սակայն, նոյնքան անվիճելի իրողութիւն մըն է, որ յաճախ հակառակը կը տեսնուի իրականին մէջ:

Եւ հետեւանքը. աղէտ, վտանգ, տալիսութիւն այն գործին, որ իր յարմար գործաւորին չէ յանձնուած: Գործի մը արդիւնքները աչքն ան աւելի յաջող, փայլուն և անմրցելի կ'ըլլան, որքան գործին մարդը կամ գործաւորը՝ պահանջուած հանգամանքներով օժտուած ըլլայ, ձեռնհասութիւն և ընդու-

նակութիւն ունենալ, ու փոխադարձաբար գործի մը հետեւանքները և յնքան ձախող, նսեմ և աղետաբեր կ'ըլլան, ո՛րքան գործաւորը իր վրայ մարմնացնէ անյարմարութիւնն ու անկարողութիւնը:

Անաչառ քննութեան մը բովէն անցնենք մէկ մը՝ սա մեր Առաջնորդ-գործաւորները:

Դարերէ ի վեր, աշխարհի վրայ մենք, հայերս՝ ծանցուած ենք իբրեւ կրօնական ազգ մը և իբր այն ունեցած ենք մեր հոգիւոր իշխանութիւններն՝ Կաթողիկոս, Պատրիարք և Առաջնորդ անուանեալներն տակ. և հակառակ իրենց կրօնական կամ հոգիւոր պետ անուանումին, անոնք միշտ ունեցած են նաև քաղաքական հանգամանք և ազգային ամէն կարգի գործերու մէջ տիրականութիւն և մեծ ազդեցութիւն: Ազգը պետութեան մօտ ունեցած է իր ներկայացուցիչը յանձին կրօնականի մը, որ կը նախագահէ բոլոր ժողովներուն և ձայն ու ազդեցութիւն ունի ամէն խնդրոյ մէջ, քաղաքական թէ կրօնական, կրթական թէ տնտեսական: Նոյն իսկ այն դարերուն մէջ, երբ Հայն ալ ունէր իր թագաւորն ու նախարարները, ու կը ճանցուէր իբրեւ պետութիւն, կրօնականներու հեղինակութիւնը ամէն բանի մէջ դարձնալ անվիճելի էր ու վճռական, ինչ որ պատմական փաստերով ապացուցուած է:

Մենք նպատակ չունինք հոս քննելու կրօնական դասակարգին ունեցած այդ դարաւոր գիրքին

օգտակար կամ վնասակար կողմերը. միայն ըսենք թէ, մարդ մը երբ գործին համար ընտրուած է ու յարմար ստեղծուած, օգտակար կ'ըլլայ անտարակոյս, անուանուի ան Կարապետ Էֆէնտի, թէ Կարապետ վարդապետ. եփեմէի և վարդապետ բառերը չեն փոխեր Կարապետի անձը. իսկ եթէ ԳՈՐԾԻՆ ՄԱՐԴը չէ, զէրոյի մը չափ իսկ նշանակութիւն չունի անոր աշխարհականի կամ կրօնականի հանգամանքը: Ներկայիս, թէ մեր Առաջնորդ-գործաւորները՝ ո՛ր աստիճան իրենց ստանձնած գործին մարդն են չա՛տ կենսական հարց մըն է Ազգին համար, զոր, կ'ուզենք իր ընդհանուր գիծերուն մէջ երեւան բերել:

Գաւառի Հայուն ձակատագիրը՝ ինչպէս սահմանադրութենէն առաջ, այսօր ալ մեծազոյն մասամբ, յանձնուած կը գտնենք կարգ մը ապիկար ու անյարմար վեղարաւորներու, որոնք, Առաջնորդ կամ Առաջնորդական-Տեղապահ անուանեալներուն տակ ճշմարիտ փորձանքներ եղած են սա տառապող Ազգին գլխուն, և որոնք փոխանակ ժողովուրդին շահէրը պաշտպանելու կառավարութեան առջեւ, իրենց ազդեցութեամբն ու անձարակութեամբը յաճախ կը վտանգեն զանոնք, և իրենցմէ չատերը կաւէ արձաններէ տարբեր նշանակութիւն մը չունին կառավարական ժողովներու մէջ, ուր կ'երթան բազմիկ իբրեւ Ազգին ներկայացուցիչը և ուր կը փայլին իրենց մուշկ հարսի ազդեցութեամբ: Հոս կը տեսնենք Առաջնորդ մը, որ խաղալիք եղած է կուսակցա-

կաններու ձեռքին մէջ, հոն կը տեսնես ուրիշ մը, որ կը ծառայէ տղաներու կամ էֆէնտիներու քմահաճոյքին, անդին երրորդ մը, որուն պաշտօնին գերազանց նպատակն ու ձգտումը կեղրոնացած է փորն ու քսակը պարտելուն մէջ. ու խեղճ Ազգը, չարունակ կը տուժէ այդ անարժան սքեմաւորներուն երեսէն իր քաղաքական, կրթական բոլոր ձեռնարկներուն ու գործերուն մէջ, որոնց իբր թէ՛ վերին ղեկավարը ըլլալու պաշտօնն ու կոչումը ունին:

Պահ մը քննենք թէ, ինչ են Առաջնորդի կամ Տեղապահի մը պաշտօնին գլխաւոր գիծերը: Անիկա, յանուն Ազգին կ'երթայ գրաւել աթոռ մը կառավարութեան վարչական ժողովին մէջ. կը մասնակցի անոր խորհրդակցութիւններուն և կը կնքէ այն բոլոր պաշտօնական գրութիւններն՝ որոնք ժողովուրդին յառաջդիմութեան կամ յետադիմութեան զարգացման կամ փճացման, կենսական շահերու պաշտպանութեան կամ կորուստին հետ սերտ աղերս ու առնչութիւն ունին. անիկա պաշտօն ունի հոն, այդ ժողովին մէջ, ներկայացնելու իր ներկայացուցած համայնքին ցաւերն ու տրտունջները, պէտքերն ու պահանջները, և գոհացում ստանալու՝ տիրող Սահմանադրական կարգ ու կանոններուն և օրէնքներուն համաձայն: Անիկա պաշտօն ունի ղեկավարելու և առաջնորդելու իր նախագահութեան տակ գտնուող ազգային ընդհանուր, քաղաքական ու կրօնական ժողովները, ուսումնական, տնտեսա-

կան, դատաստանական, թաղական և այլ տեղույ խորհուրդներն ու հոգարարութիւնները, պաշտօն ունի հսկելու այս սահման ուղիղ գործառնութեանց և օրինական քայլի առնելուն, անիկա հոգ պիտի տանի ազգային մանկուոյն բարեօք դաստիարակութեան, որբերու, որբայրիներու, աղքատներու խնամարկութեան, ամուսնական և ընտանեկան կրնճուոթութիւններու յարգարումին և լուծման, վաճառքերու, եկեղեցիներու, ազգապատկան կալուածներու պահպանութեան և օգտակար մատակարարութեան. անիկա պիտի հսկէ իբր քաջարթուն հովիւ, իր հօտին կրօնական, իմացական, բարոյական կեանքին բարձրացման և աշուուացման, նիւթական վիճակին բարեօքման և հաշտութեան բազմերանգ ծրարմանը ու խաղաղութեան երկնառաք հրեշտակը պիտի հանդիսանայ իր ժողովուրդին ծոցը պատահած վէճերուն ու անհամաձայնութեանց մէջ. անիկա բեմէն իր տիրական և աղղու ձայնը պիտի հնչեցնէ ամէն դատակարգի ու ժողովրդական խաւերու աւանջներուն, և վերջապէս անիկա է, որ իր Առաջնորդական թեմին անմիջական օղակը կը հանդիսանայ պետութեան, պատրիարքարանին տարբեր ազգութիւններու հետ յարաբերութեանց կնճուոթ շրջապին:

Արդ, ա՛յսքան փափուկ և բազմապահանջ պաշտօնի մը արժանի ըլլալու համար Առաջնորդէ մը կը պահանջուի շատ մը յատկութիւններ. ինչպէս,

առողջ կազմութիւն՝ տոկալու պաշտօնական յոգ-
նաշխատ գործերուն, բարեձեւ հասակ ու համա-
կրելի դիմագիծ՝ յանկուցանող տպաւորութիւն յա-
ռաջ բերելու, առնական խրախոս, զօրեղ ու հմարտ
ձայն՝ լսելի լլկալու համար բեմէն և փոթորկելու
ունկնդիրներուն սրտի ու մտքի ալքերն ու ծալքե-
րը, բարոյական մաքրութիւն, հաստատուն, անկա-
շառ, ուղղամիտ նկարագիր՝ վարելու ամէն գործ,
կարգադրելու ամէն խնդիր արդարութեան կշիռն
ի ձեռին. վարչական տաղանդ, օրէնսգիտութիւն,
պետական լեզուի հմտութիւն՝ կառավարական շր-
ջանակներու մէջ պահելու իր դիրքն ու ազդեցու-
թիւնը. մտքի ճոխ պաշար՝ կրթական հարցերը քն-
նելու և արժանիքն ու չարժանիքը հասկնալով, նոր
սերունդին դաստիարակութիւնը ժամանակայարմար
ուղղութեան մէջ դնելու և պահելու. բացարձակ
արթնամտութիւն՝ որպէսզի անկրօնութիւնն ու ան-
բարոյականութիւնը, չարաչառութիւնն ու քամահա-
ճոյքը չ'կարողանան իրենց աղետալի մուտքն ու դե-
րը ունենալ ժողովուրդին մէջ. կուսակցական խն-
դիրներու մէջ չ'էզրուցութիւն, պատրիարքարանի հետ
յարաբերութեան ձեռնհասութիւն, հարեւան ազդե-
րու պետերուն հետ սիրաչառութիւն կարողութիւն
և այլն, և այլն, և այլն:

Առաջնորդական պաշտօնին գիրքն ու բնու-
թիւնը այսպէս դասաւորելէ յետոյ, իւրաքանչիւր
ազգայնի կը մնայ, բաւական է որ ունենայ քիչ

շատ դիտելու, դատելու կարողութիւն, նկատողու-
թեան առնել նախ ի՛ր գաւառին Առաջնորդը կամ
Տեղապահը և ապա միւս գաւառներուն, որոնց մա-
սին ալ լուրերն ու տեղեկութիւնները, կենսագրա-
կաններն ու գործելակերպի բաներները չէ՛ որ կը-
պակսին առօրեայ լրագրութեան մէջ. ու նկատի
առնելէ յետոյ, անվերապահօրէն ու պաղարիւնու-
թեամբ քննադատել զանոնք: Այն ատեն, արդա-
րեւ երեւցած պատկերները յուսահատեցնող ախրու-
թիւն մը պիտի պատճառեն քննադատողին, և ճշ-
մարտապէս արժանաւոր Առաջնորդ-գործաւորներու
թիւը ա՛յնքան աննշան պիտի տեսնուի անարժան-
ներու բազմութեան մէջ, որ ցաւազին ու խորունկ
հառաչներ պիտի պօսթկան կուրծքէդ և պիտի
ստիպուիս խոստովանել թէ՛, մեր ազգային կեանքին
նեղքին վերջերը շա՛տ աւելի ծանր եմ՝ քան արտաքին-
ները:

Այսօր ո՛րքան Առաջնորդներ ունինք, որ իրենց
ծիծաղաչարժ պտպանձումով կը պաշտպանին Ազ-
գին շահերը կառավարութեան առջեւ, անտեղեակ
լեզուէն, օրէնքին և դիւանագիտութեան. ո՛րքան
առաջնորդներ ունինք, որ տակաւին այս ու այն
ջողին քղանցքներուն կառչած կը մնան իրենց ողոր-
մով ինքնութիւնը պահելու համար. ո՛րքան մեծ է
թիւը այն Առաջնորդներուն, որոնք այս կամ այն կու-
սակցութեան պրօպագանդան իրր գործիք կը ծառա-
յեն և անոնց ամէնէն արտառուց պահանջումներուն

առ ահի գոհացում կուտան, իրենց Առաջնորդի բովանդակ հեղինակութեամբ. ո՛րքան առաջնորդ ունենա, որ աւագ, ժողովուրդը կ'առաջնորդեն զէպի խորհորատ . . . :

Մէկ երկու տասնեակ տարիներ առաջ, Ազգը կը գանգատէր Երուսաղէմի և Մուշի Ս. Կարապետ վանքին հասցուցած վարդապետներէն, որոնցմէ չատերը մատաւորական և բարոյական չափ խելճուկ պաշարով մը երկեան կուգային և մեծ մասը պարզապէս եպիսկոպոսներու փոքրաւորներ և տարրեր ասպարէզի անյարմար ոչնչութիւններ էին միայն: Այժմ չականները յաջորդեցին անոնց. սկզբնաւորութիւնը քաջալերական էր, ինչպէս կ'ըլլայ սովորաբար ամէն հայ նոր ձեռնարկի մէջ. սակայն այդ վարդապետանոցն ալ յուռիչընեցաւ հետզհետէ. ֆիզիկապէս ու մարմնաւորապէս անյարմար աշակերտներ ձեռնադրուեցան և պէս ու մօրուք դեռ նոր բուսած երիտասարդներ, իբրեւ հայր առնր, Առաջնորդ զբրկուեցան գաւառները, և յուսախաբութիւնն ու պատրանքը, նորոգեցին ու բազմապատկեցին Ազգին գանգամները այդ անխոհմ ու անփորձ չնորոշուակներուն դէմ:

Գարմանը. որովհետեւ չարիքի մը վրայ խօսիլ առանց դարման մը մատնանշելու, ինքնին ոչինչ էարժեք: Գարմանը չա՛տ պարզ է ու գործադրելի եթէ Ազգը պահանջէ և գործադրել տայ: Նախ չարտօնել երբեք ձեռնադրութիւնը անյարմարներու,

յետոյ, վարդապետ հասցնող ընծայորաններուն մէջ մեծ ոյժ տալ քաղաքագիտական, իրաւաբանական անտեսադիտական և ընկերաբանական ուսումներու, պետական լեզուի և բնական վարժութեանց. ու ՅԱԶՈՂԱՊԷՍ իրենց ընթացքը աւարտող և ձեռնադրուող աշակերտներ, գէթ երկու տարի իբրեւ ուսուցիչ պահել նոյն յարկին տակ, որ միջոց ունենան ինքնադարգացման. ետքը երկու տարի ալ պատրիարքարանի մէջ գործածել զանոնք ազգային ու քաղաքական ընթացիկ հարցերուն ծանօթացնելու համար. անկէ վերջը, երկու տարի եւս, կարեւոր թեմերու մէջ, իբր օգնական՝ պաշտօնավարել տալ փորձ ու հմուտ Առաջնորդներու տրամադրութեան տակ. և ա՛պա վստահիլ անոնց առանձին վիճակի մը Առաջնորդութիւնը, արդիւնքը հիանալի պիտի ըլլայ այս կերպով և Առաջնորդ-գործաւորը՝ իր գործին պատրաստուած. բայց կէտ մըն ալ կայ տակաւին. այս ամէնուն հետ ջնջել միանգամ ընդ միշտ, անուրի եկեղեցականութեան հակաբնական պայմանը, որ կըխրտեցնէ կոչում ու յարմարութիւն ունեցող արժանաւորներուն մեծ մասը. և ահա ա՛յն ատեն ԳՈՐԾԻՆ ՄԱՐԴԵՐԸ պիտի չատնան, պիտի դադրի չարեքը, ու պիտի բացուի բարիքի առատահոս աղբիւր մը:

ՀԱՅՈՒՅԵԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄԸ

Գերագոյն հայցը այս բաղմաշարչար Ազգին, որ շատ միտքեր զբաղեցուցած է և կ'ըզտաղեցնէ ու պիտի զբաղեցնէ գեւ շատ երկար տարիներ, քանի որ անարդ շահամուլթիւնը, գծուծ ետափրութիւնը, ստորնաքարչ կիրքերը իր'նց բովանդակ լսկիւն շուրթեան մէջ, տակաւին բաղմաթիւ ներկայացուցիչներ ունին հայ անուներ կրող սաղայէլական ոգիներու անձին մէջ, որոնք իրենց անարժան գոյութեամբ կը վխտան թուեալուր սողուններու պէս հոս ու հոն, ու կը լրծնոտան ասուպնոտ նման տեղ տեղ փալլող անբիծ մաքրութիւնները այս զըժրախտ ժողովուրդին:

Եւ սակայն, ո՛րքան ալ տխուր ըլլան իրականութիւնները, մի՞թէ պէտք է յուսահատիլ ու ձեռնարկել ըլլալ հայ Ազգին վերականգնումի հոյակապ ջանքին մէջ. երբեք. վնասութիւնը տեղ չունի ճշմարտապէս ազգասէրներու սրտին մէջ. պէ՛տք է խօսիլ, պէ՛տք է գրել, պէ՛տք է գործել, հոգ չէ թէ ապարդիւն կ'անցնին կամ թուին թէ կ'անցնին առանց հետք մը ձգելու, առանց ազգեցութիւն մը ունենալու, բեմի միջոցաւ, մամուլի միջոցաւ տարածուած ճշմարտութիւնները՝ սերմնահատիկներ են որ կը ցանուին ժողովուրդի մը միտք-անդատանքին մէջ. և թէ հատիկներ կան որ ապառաժի վրայ կ'իյնան, փուշերէ կը խեղդուին, անուշ չեն գտներ,

կամ «ընդ բուսանին կը չորանան», ապահովարար հատիկներ ալ կան, որ պարարտ հող կը գտնեն, կ'արմատանան, կը բեղմնաւորուին և կ'արտադրեն ակնկալուած արդիւնքը. ու այդ բա՛ւ է վարձք և մխիթարութիւն՝ սերմնացան բեմախօսին, սերմնացան հրապարակագրին:

Հայութեան վերականգնումը պիտի փորձեմ խրատայնել քանի մը տողերու մէջ. կրնամ ինչ ինչ աստութիւններու մէջ թերեւս սխալած ըլլալ, ոմանց համակարծիք և ուրիշներուն հակակարծիք գտնուել. հոգ չէ, թող յաճախ կարծիքներ բաղխին մէկ-մէկու, թող զկարար հաստատան կամ հակառակ, միշտ այդ բաղխուելիքէն՝ ճշմարտութեան լոյսեր պիտի ցափկին, ինչպէս սմպերու ընդհարումէն կը փայլատակէ կայծակը:

Թէ՛ անհատներու և թէ՛ Ազգերու վերականգնումի պայմանները, բարձրացման ազդակները, կըրնան գտնուիլ անոնց բարոյական, մտաւորական, անտեսական և քաղաքական կեանքին բարեօրման ու բարգաւաճումին մէջ. տարակոյս չկայ թէ, Հայութեան վերականգնումն ալ բուն իսկ այդ փուլերուն ուսումնասիրութենէն կտրելի կ'ըլլայ երեւան բերիլ:

Բարոյական տեսակէտով Հայը կրնայ վերականգնիլ, լուրջ ու հիմնական դատաբարակութիւն մը ընդունելով առեւին ու դպրոցին մէջ. բարոյական դատաբարակութեան զուգընթացօրէն ոյժ պի-

տի տրուի կրօնական դատարարակութեան ալ, որ-
պէսզի նոր սերունդը օժտուի Քրիստոնէական մա-
քուր նկարագիրով: Այսօր մեր տղոց կրօնական դաս-
տիարակութիւնը շատ յուսի և անուանական գոյու-
թիւն մը ունի միայն, հետեւեալն ալ, ինչպէս կը
տեսնենք, սնկկրօնութեան և անբարոյականութեան
օր աւուր զօրանալը և ոտքաձուլը եղած է Ազգին
մէջ. մանաւանդ վերջին երկու տարուան ընթացքին,
սահմանադրութեան ընծայած և սակայն չտեսիլ չհաս-
կցուած ազատութեան անունի մը կեղծիքն տակ,
կարգ մը անկրօն ու անբարոյական տիտաւարակ
հոգիներ ողողեցին հրապարակը, մուտ գտան հայ
կեանքին մէջ, և աշխատեցան խզել Հայուն սրտէն
հաւատքի ու բարոյականի այն դարաւոր կապերը,
որոնցմով կրցած է Ազգը պահել իր գոյութիւնը,
դիմագրաւելով բնաջնջումի բոլոր եղևոններուն ու
յարձակումներուն. նախապաշարունակներ տապալելու
անունով, իսկական հաւատքն ու բարոյականն ալ
վերջնել աշխատեցան այդ անհեռատես նորեկներե-
րը, առանց գիտակ ըլլալու թէ կը դաւաճանին Ազ-
գին դէմ: Եւ որովհետեւ կրօնքի ու բարոյականի
թշնամիները, իրենց ոյժը կ'առնեն հայ եկեղեցիին ու
եկեղեցականներուն արդի յոռի ու ժամանակի պա-
հանջումներուն հակառակ դիմակէն, Հայութեան
վերականգնումին բարոյական է՛ն հզօր միջոցը պի-
տի ըլլայ հիմնական բարեկարգութիւնը մեր եկեղե-
ցիին և կղերին. հին զրութիւնը այլ եւս կարելի չէ

շարունակել. եկեղեցին ու դպրոցը բարոյական կեան-
քի քուրաները պէտք է ըլլան նոր սերունդին, ու
միանգամ ընդմիշտ Ազգը բմբունելու է թէ, բար-
ձրը նկարագիրը կրնայ կազմուիլ բարձրագոյն բա-
րոյականով որ անբաժանելի է կրօնքէն և մէկը միւ-
սով միայն կարող է ամբողջանալ ու լրանալ:

Մտաւորական տեսակէտով, Հայուն վերականգ-
նումը ստիպողաբար կը պահանջէ լեզաշրջում մեր
կրթական անդրձրհեղեղեան ու վատթար մէթոտ-
ներուն և ծրագիրներուն, որոնց մէջ ահագին բաժին մը
կը տեսնուի ամէն տեղ վերացական ուսումնետեւ, մինչ-
դեռ գիտական ու գործնական զարգացումը համե-
մատաբար աննշան տեղ մը կը գրաւէ: Մեր տար-
րական ու գիւղական վարժարաններուն մէջ անգամ
անխմատ ջանքեր մը կան հայ լեզուի ուսուցման
զուգընթաց ընել Օսմաներէն, Ֆրանսերէն կամ Անգ-
լիերէն լեզուներն ալ, և ծրագիրը խճողել խել մը
ո՛չ այնքան պիտանի ուրիշներով. անտես կ'առնուին
գիւղատնտեսութեան, առողջապահութեան, մար-
մնամարդի, ձեռակոն ու ճարտարագիտական, գե-
ղարուեստի նման ժողովուրդի մը ֆիզիգական ու
տնտեսական ճակատագրը բնորոշող անհրաժեշտու-
թիւնները. մեր դպրոցները հարկ է որ նոր սերուն-
դը դաստիարակեն այնպիսի ուղղութիւնով մը, որ
կեանքի իրականութեան յարմար հայեր պատահուին,
և ոչ թէ, մինչեւ հիմա եղածին պէս, անոնցմէ դուրս
զան իմաստակներ, յաւակնոտներ, գործնական

կեանքի անյարմար տիեզծութիւններ , օժտուած սո-
նամէջ գանկերով ու փառած ֆիզիքականով . ու Հա-
յուլթեան վերականգնումը այս հակադաս աշխա-
տութիւնը ի գլուխ կրնայ հանել Հայոց Միացեալ
ընկերութիւնը իր ձեռքն առնելով Թուրքիոյ բոլոր
նախակրթական հայ վարժարաններուն վերին հոլա-
տարութիւնը ու ղեկը , ազատելով միանգամ ընդ-
միջոց զանոնք արդի վատթար և ապարդիւն վիճա-
կէն :

Տնտեսական տեսակէտով , Հայը կրնայ վերա-
կանգնիլ գիտական օրէնքներու կիրառումը որդե-
գրելով իր արհեստական ու արուեստական , երկրա-
գործական ու վաճառականական զարգացումներուն
մէջ , անտեսական նոր ձեռնարկներով և արտագաղ-
թի դադարումով : Հայը ի բնէ աշխատասէր , ըն-
դունակ , ձեռներէջ և յառաջադէմ , կարող է տըն-
տեսապէս վերականգնիլ քիչ ժամանակի մէջ և դար-
մանել բռնապետութեան աւերները , մանաւանդ որ
իր բնաշխարհը անսպառ ու կոյս հարստութիւննե-
րով լեցուն է . հայերուս առջև բացուած են հիմա
բուն իսկ մեր երկրին մէջ շահու բազմատեսակ աղ-
բիւրներ . մեր հայրենիքին մէջ հետզհետէ կը զօրա-
նան սահմանադրական կարգերն ու դիւրութիւնները .
հասած է ժամանակը որ արտասահման գտնուող հա-
յերը լրջօրէն խորին փոխանակ քանի մը հարիւր
կամ քանի մը հազար տղարներով հայրենիք վերա-
դառնալու , արհեստագիտութեամբ , մեքենաներով

ու բնագաւառի ճոխ գանձերը շահագործելու մի-
ջոցներով ուժաւորուած՝ վերադարձի սնհրաժեշ-
տութեան վրայ . տարկա անդետաճգելի պահանջ մըն
է ու պէտք մը . հարկ է փութալ , քանի օտար շա-
հագործումներու հեղեղը ողողած է Թուրքիան . և
վերականգնումի ա՛յս գործին մէջ սատարելու և ա-
ռաջնորդելու կոչումն ունի Հայկական Բարեգործա-
կան Ընդհանուր Միութիւնը , որ կարող է հրաշքներ
գործել իր միջոցներով :

Քաղաքական տեսակէտով , Հայութեան վերա-
կանգնումը կը կարօտի հաւասարութեան սկզբունք-
ներու մարմնացումին , որ արուած է մեզի սահմա-
նադրութեան միջոցաւ . բայց այդ իրաւունքին տի-
րացումը վախում ունի կարգ մը արհրաժեշտ պայ-
մաններէ , որոնցմէ մէկն է մեր սերտիւ փարումը զին-
ուորադրութեան . այս փառաւոր ասպարէզէն խու-
սափելը՝ նախատինք մըն է որ կը նետուի Հայու-
թեամ ճակարկն . հարկ է որ օտար ազգերն ալ գիտ-
նան թէ , Հայն ալ , որուն՝ իբր պատմական Ազգ-
գոյութիւն ունենալը կ'անտեսուէր , Օսմանեան Հայ-
րենիքին ուժեղ մէկ տարրը կը կազմէ , որ կրնայ
իր թուրք հայրենակիցներուն հետ կողք կողքի կու-
ռիլ թշնամական բռնադրութիւններու դէմ և իր
արիւնով պաշտպանել Հայրենիքի հողը . ու թէ՛ զին-
ուորական և թէ՛ քաղաքական ասպարէզներուն մէջ
պէտք է աշխատի Հայը բարձր զիրք ու պաշտօններ
ձեռք բերել իր արժանիքով ու ձեռնհասութեամբ .

տիտուր իրականութիւն մը պիտի ըլլայ խոստովանիլ թէ սահմանադրութեան վերահաստատումէն ի վեր, հաւասարութեան այս իրաւունքէն չկրցանք օգտուիլ առաւելագոյն սրժանաւոր մարդիկ չունենալուս համար: Շատ կարեւոր պայման մ'էն ալ կը կազմէ կրօնապէս բաժնուած հայ անջատ եկեղեցիներուն միացումը, որ տօնէ Ազգը կը ներկայանայ պետութեան միակ պատրիարքարանով մը. ու այս սլ կարելի է իրագործել Մայր-եկեղեցիին հիմնական բաժնիստմովը: Կենսական երրորդ պայմանն է անտարակոյս, Հայ քաղաքական կուսակցութիւններուն համերաշխութիւնը, ու անոր համար ալ, բարի կամեցողութենէ, անհրաժեշտ ազգափրութիւնէ տարբեր բան չի պահանջուիր:

Ինչպէս գիւրին է ըմբռնել, կրօնա-քարոյական, տնտեսական, մտաւորական և քաղաքական այս տեսակէտները՝ Հայութեան վերականգնումի շղթային զանազան օղակները կը կազմեն, մէկը միւսին կից ուսած, մէկըմէկով ամբողջացած, ու ամենուն գործադրութեամբը՝ ապահովուած փրկութիւնը Ազգին, որուն կը ձգտի ու կը տենջայ ամէնուս հոգին:

ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ո՞ր կը դիմա, տառապեալ ու տարաբախտ Հայութիւն, ինչո՞ւ չես տեսներ այն անել վիճը, ուր կ'առաջնորդեն քեզ՝ քու զաւակներուդ յախուռն ու անմիաբան քայլերը: Երկինք անկարեկիր աչքերով կը

դիտէ քու ողջակիզումդ, և աշխարհ անտարբերութեամբ ակնատես կ'ըլլայ քու տուայտոնքիդ. ո՛ր որ կը դարձնես պաղատաղին նայուածքներդ, սառն ու անզգայ ակնարկներու կը հանդիպի միայն: Արէլի մը արիւնը բողբոջ յաւիտենական Արդարութեան, և կրցաւ դզրդել Անոր տիեզերական զահրձէրբերի մը սպաննութիւնը եղբարական ուժգին հոսանքի մը նման ցնցկու զօրութիւնն ունեցաւ ամբողջ Աշխարհը. սակայն քու հարիւր հազարներով Արէլներու կողէն ու սրտէն հեղեղանման խուժող, դաշտեր, ձորեր ուռգող, գետեր, ծովեր ներկող արիւնի հոսանքներուն մոնչող ձայնը չկրցաւ հասնիլ երկինք. քու ջարերու զարնուելով ջախջախուած, ահուկի դանակներով յօշոտուած հրէշտակ մանկիկներուդ վարդակարմիր արիւնը, քու՝ վայրագօրէն բռնաբարուած մատաղատի կոյսերուդ հոգեպար աղաղակը, աննկարագրելի ու քոտմնասարսուռ տանջանքներով մոլորթոտուած, կայքնասարուռ տանջանքներով մոլորթոտուած անմեղ որհարուած, գնդակահար ու սրախողխող անմեղ գիւններուդ անհղագոչ որոտումը, սրբապղծուած եկեղեցիներուդ, հրդհնուած աւերակներուդ դժոխսային ու սահմակեցնող տեսարանները՝ ո՛չ մէկ արժէք չունեցան Աշխարհի աչքին. ինչո՞ւ արգեօք:

Եւ ահա այժմէականն ու կենսականն այս «ինչ-չո՛ւ»ին մէջ կը կայանայ, և ո՛չ թէ մարդուս մարմինը փուշ փուշ ընող, սիրտը կոտորացնող ու հոգին բոցավառող իրողութիւններ պատկերացնելուն մէջ,

ու եթէ զուլումի աշխարհէն, արիւնի հայրենիքէն, ծով-ցաւերու երկրէն դուռագներ յիշեցուցի, հազա-տակս է զօրեղապէս չհշտել այդ անողորք «ինչմէն» քննելու հարցին կարեւորութիւնը: Յիշուած կըս-կըծալի պատկերները արդիւնքներ են, որոնց հարկ է հետազօտել պատճառը, ու գտնել դարմանը. որքան ալ խորունկ ըլլան մեր վէրքերը, չի բաւեր ու չի զօրեր Դուրեանական լալկանութիւնը ու սպառող հեծկտանքներով աղաղակներ քարձրացնելը,

«Այս ճակատագիրը ինչ սեւ է Աստուած,

Արդեօք դամբանի մուրով է գծուած...»:

Ո՛հ, հայուն վէրքը մանկական բանաստեղծութիւ-ններով չի բուժուիր, Հայուն տառապանք, ուռուցիկ բանախօսութիւններով, պօռօտախօս ճառերով, յի-մար քաջագործութիւններով չի վերջակէտուիր, այլ պաղարիւնութեամբ՝ խուզարկելով ԱՐԴԻԻՆՔՆԵՐՈՒՆ ՊՍՏՃԱՌՆԵՐԸ իրենց բնական ու քաղաքա-կան կալուածներուն վրայ, և անողորք դատաւորի մը պէս, հարցապնդելով զմեզ թէ՛ ինչո՞ւ կ'ենթադ-կուինք այս աղէտներուն, ի՞նչ ընթացքի մէջ կը գտնուինք անհատապէս ու հաւաքապէս և ո՞ւր կը տանին մեզ՝ մեր յախուռն ու անհաշիւ քայլերը:

Իմ կարծիքով, պարզապէս յուսահատի մը ան-տրամաբան աղաղակն է, մեր կուրծքը խորտակող ցաւի մը պոթթկումը՝ գոչել ի լուր աշխարհա, թէ մենք կը տառապինք, որովհետեւ Հայ ենք, մենք կը խոչանդուինք, որովհետեւ փխտունեայ ենք, ու

դիզ դատողութեամբ կարելի չէ ասոնք ապացու-ցանկ, ո՛չ ալ այդ աղաղակը դարման մըն է մեր վիճակին:

Ո՛չ միայն Հայը, այլ ամբողջ մարդկութիւնն ալ կը տառապի աշխարհի վրայ, ուր գոյութիւն ու-նին տառապանք և աղէտներ, որոնք սակայն եր-կու գլխաւոր կարգերու կը բաժնուին. — Բնական և Անբնական. կեանքի եռուդեռումով ապրող արեւ-ուտ քաղաք մը կը տեսնես յանկարծ աւերակներու կոյտի մը կը վերածուած, երկրաշարժի զօրաւոր մէկ ցնցումէն. բնական աղէտ մըն է աս, որ ունի իր հետ համակերպութեան ստիպող պահանջը: Խա-ղաղ ու երջանիկ ընտանիքներու ծոցէն խլուած թարմարոյր կեանքեր սուրի և հուրի կ'ենթարկը-ւին մարտագոռ դաշտերու մէջ, անբնական աղէտ մըն է աս, որ իր հետ ունի ըմբոստացումի և բու-ղոքի անդիմադրելի չեշտը:

Եւ երբ ոչ-բնական չարիքներու և աղէտ-ներու առջեւ կարողանանք զսպիլ դիւրագոր-չօականութիւնը և վերլուծել արդիւնքները իրենց պատճառներու տրամաբանական ուղղութեամբ, այն ատեն պիտի տախրուինք խոստովանիլ թէ, իրաւունք չունինք գանգատելու Աստուծոյ դէմ, որ խաղա-ղութիւնն ու սէրը կը մարմնացնէ, իրաւունք չունինք տրանջկու Աշխարհի դէմ, որ իր հաշիւն ու քաղաքա-կանութիւնը ունի: Մեր գանգաւաններն ու տրտունջ-ները պէտք է ուղղել հոն, ուրկէ ծագում կ'առնեն

աղէտները :

Բնութիւնը կարգաւորուած օրէնքներու համադրութիւն մըն է. այդ օրէնքներուն անսաստել անխուսափելիօրէն աղէտ կ'արտադրէ : Քրիստոս՝ Իր ամբողջ կեանքին մէջ, սիրոյ և խաղաղութեան գերազանց տիպարը հանդիսացաւ, ու Իր ետեւէն խաղաղութիւն և երջանկութիւն կը չողարձակուէր : Նա առանց խտրի, ընդհանուր մարդկութեան «դուք ամէնքդ կըբայրնեք էք» ըսաւ : Նա առանց զանազանութիւն դնելու ազգերու և ցեղերու միջև «մէկզմէկ սիրեցէք» ըսաւ, և «խաղաղութիւն կը թողում ձեզի» յայտարարեց : Ու երբ կը տեսնենք, որ եղբայրութեան կոչումն ունեցողներ զիրար կը փողոտեն, և մէկզմէկ սիրելու տեղ ստեղծութեամբ վառուած են, ու խաղաղութեան հրեշտակը հալածուելով, ստեղծութեան սաստանան կը թագաւորէ, որո՞ւն է յանցանքը : Աշխարհի վկայ ո՛չ մէկ արցունք, ո՛չ մէկ հառաչ ու արիւնահեղութիւն գոյութիւն պիտի չունենար, եթէ մարդ «սիրեր իր նրմանը, իր լնկերը՝ իր անձին պէս» և չուզեր «լնել ուրիշին, ինչ որ չի կամենար իր անձին» : Մարդկութեան կողմէն անտեսուած, խաղաղութեան ու երջանկութեան, սիրոյ ու եղբայրութեան այս սոցամանդ բանալին դարձեալ տուած է մեզի մարդկային ազգին մեծագոյն հերոսը ու անմահն հաճատակը՝ Քրիստոս, զոր տակաւին քննադատել կը յանդգնի դուռ սկեպտիկ ոգին, որուն վարդապետութիւնն-

ըն չեն ապահովարար, որ վարդապետն պիտի ընէին մարդուն կեանքը :

Այս անտարակուսելի ճշմարտութիւններուն առջեւ վարանիլ, միութեան և համերաշխութեան կոչին տակաւին անզգայ մնալ, մխրճուած սովեւատութիւններու թոհ ու բոհն մէջ, աջ ու ձախ հարուածել ու քանդել՝ ինչ որ անհրաժեշտ տարրը կը կազմէ մեր ազգային գոյութեան, հանրային շահը զոհել մեր եսի մոյուցքին, անտեղիտալի կերպով կոքստարեր ընթացք մըն է Հայութեան համար. «ն», զգաստութիւն, ո՞ւր կը դիմենք, դէպի կեանք, թէ՛ դէպի մահ :

Եթէ Հայը չէ՛ որ պիտի յաւակնի ամբողջ աշխարհի սիրոյ և խաղաղութեան ռահվիրան հանդիշալ, նպատակ մը բարձրագոյն՝ որուն կը կարօտի մարդկութիւնը, գոնէ կրնայ ինք իր մէջ ամփոփուել և իր կրած աղէտներուն ու վէրքերուն դարմանը գտնել, սիրոյ և համերաշխութեան, զգուշաւոր և հեռատես քաղաքականութեան ծոցը, և ամբապնդուելով իր հայրենիքին ու հայրենակիցներուն հետ միութեան կապով, հասնիլ այն իտէպլին՝ որ իր փրկութիւնն ու ապահովութիւնն կ'ողջագուրէ ծիածանի չողջողումով :

Պահ մը նկատենք երկրի մը կամ պետութեան մը մանրանկարը՝ քաղաքի մը մէկ թաղը, և նոյն երկրին այլացեղ ու այլակրօն ազգաբնակչութիւններն ալ համարենք թաղին դրացի տունները, յայտնի է թէ,

մէն մի տուն ա՛յն ատեն երջանիկ ու զօրաւոր կ'ըլլայ, երբ իր պարագաները կ'ալրին սիրոյ և խաղաղութեան անոյշ միջոցաւ մը տակ, և այդ թաղը ա՛յն ատեն իր վրայ կը մարմնացնէ գերակշիռ ոյժ մը, երբ դրացի տունները փոխադարձ համակրանքով ու վստահութեամբ կապուած մէկմէկու, քաղաքին տարբեր թաղերու թշնամական զիտաւորութեանց դէմ կը պաշտպանեն իրենց թաղը: Արդ, այս թաղը կրնանք նկատել մեր Օսմանեան հայրենիքը և դրացիները՝ Իսլամ, Հայ, Յոյն և այլ ազգերը, որոնց ներդաշնակ ու անկեղծ համագործակցութեամբ միայն կարող է բարգաւաճիլ մեր երկիրը, և որոնց միութենէն միայն կրնայ ծնիլ անխորտակիլ ոյժ մը, որ պաշտպանէ Հայրենիքը օտար պետութիւններու երկրակալական անխրաւ շահագիտութեանց դէմ:

Բայց ինչպէս բոյ, սիրոյ և համերախութեան առաջին բայնն ու վառարանը ընտանեկան յարկն է. անքնական ու անտեղի չէ՞ ենթադրել, թէ երբ տան մը մէջ, հօր ու զաւկի, եղբայրներու և քոյրերու միջև ատելութիւն և անմիարանութիւն կը տիրէ, անոնք պիտի կարողանան դրացիներու հետ սիրով չաղկապուիլ և համերաշխիլ:

Մեր հայրենիք-թաղին Հայութեան ամենը նախ պարտաւոր է իր մէջ սէրն ու միութիւնը թաղաւորեցնել, ի՛ր իսկ երջանկութեան և ապահովութեան համար: Մեր քաղաքական կուսակցութիւնները և չէզոքները, ազատականներն ու պահպանողական-

ները նախ իրենց մէջ կռիւլ ևն խաղաղութեան դաշինքը. ալ հե՛րիք որչափ զիրար տանցինք, հարուածեցինք և եղբայրասպան անթիւ զոհերու կորուստը ողբացինք: Հայրը որդին կ'ըստաննէ, եղբայրը իր եղբայրը կը խողխողէ, ու տունը կը կործանի: Խորհեակերալի և գործի, զաղափարի ու տեսութեան տարբերութիւնները՝ ճշմարտութիւնն ու լաւագոյնը երևան բերելու պէտք է ծառային և ո՛չ թէ անպատճառ թշնամութիւն և ոճրագործ արարքներ: Լուտեր և Զուլինկ, կրօնական երկու մեծ բարեկարգիչները, իրենց բուռն վիճարանութիւնները կը հաշտեցնէին «ամէն բանէ առաջ յիշենք թէ եղբայր ենք» խօսքով մը, որ վսեմեցու վսեմագոյնն է: Հայ կուսակցութիւններն ալ, ամէն բանէ առաջ յիշելու են թէ, Հայ են ու գրկաբաց ընդունելութիւն մը թող ընեն իրոքեան և համերաշխոքեան՝ եղբայրական կոչին, որ կը հնչուի աշխարհիս չորս կողմերու Հայութեան սրտէն ու հոգիէն և կ'արձագանգուի նոստատկներու գերեզմանին խորքերէն...

ՀԱՅՈՒՆ ԽՈՐՈՒՆԿ ՄԷԿ ՎԵՐՔԸ

Ինչպէս մարդկային ֆիզիզական վէրքերուն խորունկն ու թեթեւը կան, բացայայտ է որ բարոյական վէրքերն ալ, իրենց ընտելեան համեմատ, կ'ունենան ծանր կամ թեթեւ տեսակներ:

Հայը, մարդկութեան այս թշուառ բեկորը, վերաւորուած է իր բովանդակ էութեամբ չափ վեր-

քեր ունի ան, որոնց դարմանումին վրայ մասածել
ամէն Հոգու սեպուհ պարտականութիւնն է. սա-
կայն դարմանը գտնելու համար, վէրքին բնութիւ-
նը հարկ է նախ ճշդել:

Մանուկներուն խկ դիւրմբունելի իրողութիւն
մըն է թէ, մարդ աւելի կը վշտանայ, կը տառապի
իր ազգականին, բարեկամին նենգութիւններէն, հար-
ուածներէն, քան՝ հեռուորներու, թշնամիներու
խարդաւանքէն և արձակած պաքներէն. որովհետեւ
առաջիններէն սէր ու պաշտպանութիւն ակնկալելու
բնական իրաւունքին գիտակցութեամբ, ինքնա-
պաշտպանութեան պէտքը կիրնար նախատեսել, մինչ-
դեռ միւսներէն վնասուելու հաւանականութիւնը
գիտնալով, զգուշաւոր միջոցները իրեն օգնութեան
կը կոչէ: Այսպէս ալ Ազգ մը, աւելի կը տուժէ,
կը կորսնցնէ զինք բազկացնող անդամներուն ան-
հաւատարմութենէն, մատնիչութենէն, սնարդա-
րութենէն՝ քան օտարին որեւէ ձեւի տակ ունե-
ցած յարձակումներէն: Անցեալին մէջ Հայաստան
այնքան չվնասուեցաւ արտաքին թշնամիներէն, որ-
քան որ տկարացաւ ներքին խռովութիւններէն: Վար-
դան չպիտի իյնար Աւարայրի ռազմադաշտին վրայ,
եթէ Վասակի դաւաճանութիւնը իր ոյժը ջլատած
չըլար. հայ պատմութեան մէն մի էջին վրայ ար-
ձանագրուած կը գտնենք սա սոսկալի ճշմարտու-
թիւնը, թէ Հայուն է՛ն խորունկ վէրքերը դուրսէն
աւելի ներսէն բացուած են իր սրտին վրայ, լայնա-

փռեակ ու կարեղէր:

Պահ մը մոռնանք հինի ու ներկային վրայ սեւ-
ւենք մեր հայեացքը. համիտական բռնապետու-
թեան սա վերջին երեսնամայ շրջանին վրայ մի-
այն. թզթատենք հայ յեղափոխութեան պատմու-
թիւնը և պրպտենք կարմիր Գաղանին օրով թէ
Պոլսոյ և թէ գաւառներու մէջ Հայու կեանքին
փուլերը. ա՛հ, ի՜նչ եղբայրասպան դաւադրութիւն-
ներու, ի՜նչ վատ մատնութիւններու, ի՜նչ գձուձ
շահագիտութիւններու առջեւ պիտի գտնուինք. մեր
ոսկորները փուշ փուշ լնող ի՜նչ սե դրուադներ պիտի
ցցեն իրենց պժգալի տուռը: Հո՛ս պիտի տեսնենք
հսկայ տողանցումը հայ եկեղեցականներու, օրա-
գրողներու, պաշտօնատարներու, յեղափոխական-
ներու, ուսեալ թէ անուս ամէն դասակարգէ ան-
հատներու, որոնք զոհած են Ազգը՝ իրենց փառ-
սիրութեան, դրամադաշտութեան, պատուանշանի
մը, անասնական կիրքերու և եսամոլութեան: Փո-
մը, անասնական կիրքերու և մէկզմէկ, դրժած
կոտորած են զիրար, մատնած են մէկզմէկ, դրժած
են իրենց ուխտին, կոչումին, մէկ խօսքով, իւր
քսած համիտի արիւնտ հացին. և ինչ որ կարմիր
Սուլթանը չպիտի կրնար յաջողցնել իր դիւային
հանճարով, իր սուխներով, Հայուն ներքին իրար-
ատեցութիւններն ու անճանախրութիւններն իրակա-
նացուցին լիովին և բացին խորունկ վէրքեր այս
դժբախտ Ազգին կուրծքին մէջտեղը:

Օսմանեան Սահմանադրութեան հրատարակումէն

անմիջապէս յետոյ, ատեն մը արտակարգ ոգևորու-
թեամբ հետաքննողական ժողովները և երեսն
բերուեցան մութի մէջ գործող լեզէն մը Համբար-
այդ արշահնակներէն, որոնց վրայ հետաւած թուքն
ու մուրը, անէծքն ու հայեցանքը՝ առատ նիւթ
մատակարարեցին լրագրութեան. այդ երկրաւեր
միքրոպներու բանակին մէջ, պակաս էր թիւը նա-
և հայերուն, որոնք իրենց սխրագործութիւններով
կը գերազանցէին իսկ իրենց ոչ-հայ արհեստակիցները:
Տարակոյս չկայ թէ, շատերն ալ ծածկուած կրցան
Ֆիալ, ինչպէս որ անմեղ տեղը բերնի ծամոց եղող-
ներ ալ գտնուեցան. բայց խնդիրն այն է թէ, մի-
այն այս ժողովներէն էին այս երկրին ազէտքն
ու արհաւիրքը, և միայն զանաւոր հարկ էր ար-
տաքսել երկրէն կամ հեռացնել իրենց պաշտօննե-
րէն ու հանրային գործերու մասնակցութենէն: Մեր
ուշագրութիւնը սոսկ մեր հայ շրջանակին վրայ
դարձնենք. ժողովներէ մը աւելի վտանգաւոր ու
վնասակար տարրեր չունինք այսօր մեր ազգային
կրօնական ու կրթական կալուածներուն վրայ, Ա-
ռաջնորդ, վանահայր, քահանայ, ուսուցիչ, ժողո-
վական, թաղական, հոգաբարձու եայլն, որոնք ի-
րենց վատութեամբ, անարժանութեամբ, նենգա-
մտութեամբ, չահամոզութեամբ, ցեցեր և ուտիճներ
դարձած կը ծծեն Ազգին կենսունակութիւնը, կը
չահագործեն իրենց վտահուած պաշտօնները. ին-
քինք կամ կ'ընենք այս կարգի անտարակ հրէշ

ներու համար. կ'ըսուի, կը գրուի, կը դատապար-
տուի, երեսն կը բերուի իր ամենէն տգեղ արարք-
ներովը. և սակայն կը մնայ իր պաշտօնին, իր դիր-
քին վրայ հաստատուն. վատահամբաւ սրիկայ մը,
օձ մը ժահրալից, որ կը սատէ, կը կեղծէ, կը խայ-
թէ, կ'ապականէ տղային միջնորդարը, կը դաւա-
ճանէ, լղրճուկ անամօթի մը բովանդակ ինկածու-
թեամբ, ու դարձեալ կը գտնէ զինքը պաշտպանող-
ներ. Ազգին քանդումին կ'աշխատի, ու նորէն կը
գտնէ միջոցը Ազգին հացը ուտելու. իր վատու-
թեանց համար խայտառակօրէն կը վճատուի տեղէ
մը, և ուրիշ տեղ մը կրկին կընդունուի. և ահա
այս վիճակը, Հայուն խորունկ մէկ վէրքն է և
այդ վէրքը չցիտի բուժուի, քանի ա՛յս կարգի
ախեղծութիւններ պահուին իրենց պաշտօններուն
ու դիրքերուն վրայ. հեռացնելու, վտարելու է
զանոնք բացարձակ խտութեամբ, երբ քննուած
և ապացուցուած է որեւէ պաշտօնեայի մը անար-
ժանութիւնը իր պաշտօնին, Ազգին պարտքն է
զայն՝ առջաւէտ դադրեցնել ու վտարել: Եւ կը
բուժուի այդ վէրքը:

ՆՈՐԻ ՈՒ ՇԻՆԻ ՊԱՅՔԱՐԸ

Թիւրքիմացութիւնը կամ խնդիր մը մակե և ու-
թապէս ըմբռնելու և դատելու փութկոտութիւնը,
որ մեր մէջ սովորութիւն դարձեր է, Օսմ. Սահ-

մանադրութենէն ի վեր ծնունդ առած է Նորի ու
Հինի պայքարի մրն ալ . և որովհետեւ այս պայքա-
րը տեղ տեղ չափազանցութեան տարուած և ըս-
պառնագին հանգամանք մը ստացած է , կ'արժէ
զայն հակիրճ խորհրդածութեան մը նիւթ ընել ու
քննել՝ իր խելութեան և բնականութեան մէջ :

Ընդհանուր կերպով տիրող համոզումը սա եղած
է գոթախտարար . թէ՛ ինչ որ անցեալ ժամանակի կը
վերաբերի , հին է ու անպէտ և ո՛վ որ 20—30 տա-
րեկան չէ , հին է և հինցած գաղափարներու տէր
ու պէտք է որ քաշուի ասպարէզէն , տեղի տալով
նորերուն , որոնք անպայման լուսամիտ և արդի
քաղաքակրթութեան լիովին գիտակ կ'ըլլան առհա-
սարակ , որովհետեւ դեռ պիտեքնին նոր բուսած է
և 20—30 տարեկան են ու նոր . այս ծիծաղելի ու
կործանարար վարդապետութեան կը հետեւին նորե-
րը , այսինքն երիտասարդները և կ'ուզեն իրենց
ձեռք անցնել ազգային ամէն կարգի գործերն և ա՛յս
սկզբունքով է որ յարձակումներ կը գործուին եկե-
ղեցիին ու կրօնքին դէմ , բարոյական ու կենցաղա-
վարական սովորութիւններու դէմ , և այս խորհե-
լակերպով երեւան եկած են ազգս սեռն ու նոր սե-
րեղախառնութիւնը :

Միւս կողմէն ալ , անոնք որ իրենց երիտասար-
դութիւնը անցուցած են , արհամարհանքով կը վե-
րաբերուին դէպի նոր սերունդը , զանոնք կը նկա-
տեն թեթեւոյիկ , խալ մտածողներ , փորձառութենէ

զուրկ , և կ'ուզեն իրենց ձեռքը պահել ազգային
բոլոր գործերուն ղեկը , ու պինդ կառչած հին սո-
վորութիւններու և հին օրէնքներու , կ'ուրանան ե-
կեղեցիին բարեկարգուելու պէտքը ու կրօնական և
բարոյական ամէն կարգի հարցերը մեր նախահայրե-
րուն ակնոցովը կը պահանջեն որ դիտուին և ամ-
փոփոխ պահուին հին ըմբռնումները :

Եւ ա՛նա այս երկու ծայրահեղութիւններն են որ
յառաջ կը բերեն նորի ու հինի անտեղի պայքար մը ,
մինչդեռ շա՛տ դիւրին է փոխադարձ , հասկացողու-
թեամբ լուծել խնդիրը , մէկզմէկու մօտենալ , հա-
մաձայնիլ ու համերաշխ վիճակի մը վերածելով
դադրեցնել պայքարը , որ աստե՛ն , Նորի ու Հինի մի-
ացումով ազգային կեանքն ալ պիտի գտնէ իր ուղ-
ղութիւնը :

Նախ հիներն ալ , նորերն ալ , հարկ է որ ընդունին
սա ճշմարտութիւնը թէ , ամէն հին ու ամէն նոր
բան առանց բացառութեան օգտակար կամ վնասա-
կար , լաւ կամ գէշ նկատելը՝ բացարձակ տխմարու-
թիւն է . անձինն ու իրերը , գործերն ու խորհուրդ-
ները իրենց բնութեան և արդիւնքներուն համե-
մատ կրնան ընդունելի կամ մերժելի ըլլալ լուրջ
տեսութեան մը առջեւ . կան շատ հին սովորու-
թիւններ , հին կարգ ու սարքեր , հին ըմբռնումներ ,
որոնք դարեր առաջ ո՛րքան օգտակար էին ու կա-
րեւոր , որքան կեանքը քաղցրացնելու և ազնուա-
ցնելու յարմար , այս օր ալ նո՛յնքան անհրաժեշտ

են ու պիտանի . բայց միեւնոյն ատեն , կան նաեւ հին շատ բաներ ալ , որոնք անօգուտ և անպիտան են այլևս ու մերժելի . փոխադարձաբար , կրն շատ նոր սկզբունքներ , նոր հայեացքներ , նոր տեսութիւններ ալ , զոր անվարան պէտք է ընդունինք իբր քաղաքակրթական պայմաններ ու մեր զարգացումին , յառաջդիմութեան անհրաժեշտ տարրեր . բայց մոռնալու է՞ թէ , շատ նորութիւններ ալ կան , որոնք վնասակար են , մեր ազգային գոյութեան կը սպառնան , աղետալի արդիւնքներու կը յանդիմ և խոտելի ու մերժելի են :

Հետեւագէտ անհրաժեշտ բանի մը հին կան նոր լլալուն տեսակէտը է՞ որ մեզ պիտի հետաքրքրէ , այլ անոր կարեւոր կամ անկարեւոր , օգտակար կամ վնասակար , պատշաճ կամ անպատշաճ լլալը . ու տակաւ կարելի է ճշդել ուղղակի խնդրոյն բնութիւնը , ուղղութիւնը , արդիւնքները ուսումնասիրելով , առանց կարեւորութիւն ընծայելու անոր հնութեան կամ նորութեան , ինչ որ ինքնին անարժէք է և անմարտութիւն :

Նմանագէտ մտքի սրանկութիւն կը նշանակէ կարծել թէ , ո՞վ որ երիտասարդ է , ա՛նպատճառ խելացի կ'ըլլայ և ժամանակին մարդը , իսկ ո՞վ որ երիտասարդ է՞ , տգէտ կ'ըլլայ ու գործի անյարմար պանի է թէ , նորերուն մէջ ալ , հիներուն մէջ ալ , կրնան գտնուիլ խելացիներ և անխելքներ , ձեռքնահասներ ու անձեռնահասներ . եթէ երիտասարդը իր

տարիքին բերումով եռանդ ու կորով ունի , տարիքը առածն ալ՝ փորձառութիւն ու պաղարիւնութիւն ունի . ինչպէս երիտասարդներուն , նոյնպէս ծերերուն՝ այդ յատկութիւնները անհրաժեշտ պայմաններ են ազգային գործերու նպատակայարմար ուղղութեան . երիտասարդը յարգելու է ծերին փորձառութեան , երիտասարդը յարգելու է երիտասարդին ձառութիւնը և ծերը յարգելու է երիտասարդին խանդավառութիւնը , երկուքը քով քովի գործելու են և իրարմէ օգտակար զեկավարելու են Ազգը :

Երիտասարդներ . մի՛ կարծէք թէ , հայ կրօնքին , հայ եկեղեցիին , հայ սովորութիւններուն ու ըմբռնումներուն մէջ , ամէն հնութիւն արհամարհել կ'իյնայ ձեզ . եթէ դուք ճշմարտագէտ կը սիրէք ձեր Ազգը , կը սիրէք Հայութիւնը , գիացէք թէ , մեր նախահայրերէն , մեր պապերէն , դարեր առաջ ձեզի կտակուած շատ մը բաներ կան , զորոնք գուրգուրանքով պահելու պարտաւոր էք դուք . զխոցէք թէ , կրօնքն ու եկեղեցին , բուն իսկ մեր Ազգութեան գոյութիւնը երաշխաւորելու բնութիւնը ունին . գիացէք թէ , բարոյական դառնասնքներ կան , որոնք հայ ընտանիքին մաքրութիւնն ու սրբութիւնը կը նուիրագործեն և անոնց բարձուժով կը քայքայուի ընտանիքը . և երբ քայքայուի , այլապէս հայ ընտանիքին տոհմային առաքինութիւնը , անխուսափելի է նաեւ քայքայումը Ազգին , քանի որ Ազգ բախով կը հասկցուի ընտանիքներու ամբողջութիւնը միեւնոյն լեզուով , հաւատքով , կրօնքով ,

բարոյականով ու պատմութեամբ յօգաւորում : Այո՛, մերժեցէք ինչ որ նախապաշարում է, ինչոր ժամանակի ոգիին և ՃՇՄՍՐԻՏ քաղաքակրթութեան չհամապատասխաներ, ինչ որ կը կոտորէ ձեր իրական յառաջդիմութիւնը. սակայն մի՛ կարծէք, թէ ինչոր նորամուտ է, ինչոր եւրոպական կամ ամերիկեան սովորութիւն կամ ըմբռնում, անպայման լու է և ընդունելի : Մի՛ կարծէք թէ, դուք օժտուած էք այն ամէն յատկութիւններով, որոնք պարտաւորիչ են Ազգին նաւը անվտանգ և տալահով նաւահանգիստ առաջնորդելու. գիտցէք, թէ, դուք չա՛տ կարօտ էք չափահասներու և ծերերու փորձառութիւնէն և տարիներու ընթացքին մէջ անոնց ամբարած հմտութիւնէն օգտուելու. անոնց առաջնորդութեամբ պիտի կրնաք տեսնել ընթացքը և չբաղխիլ կեանքի անդունդներուն մէջ ձեզի անծանօթ ժայռերու և խութերու. ու մանաւանդ յիշեցէ՛ք թէ, դուք ալ 20—30 տարիներ վերջ կ'ունենաք այն տարիքն ու հասակը, զոր հիմա կ'արհամարհէք ու անպէտ կը նկատէք. և այն ատեն չպիտի ուզէիք որ ձեզի յաջորդող նորերը՝ ունենային ձեզի հանդէպ այն ընթացքը՝ զոր ունիք դուք հիմա :

Չափահասներ և ծերեր. դուք ալ յիշեցէք ձեր երիտասարդութիւնը. մի՛ մոռնաք թէ, նորահասներու ջլապինդ բազուկներուն պէտք ունիք Ազգին գործերը բարւոք ուղղութեան մէջ պահելու համար. փոխանակ անտեղի հակառակութիւններու ջլապին

լու նորերուն գործելու եռանդը, քաջալերեցէք դանոնք և ձեր առաջնորդողի զերմն մէջ մի՛ ունենաք այն ընթացքը՝ որ ձեր ինքնատիրութիւնը կը գզուէ և երիտասարդներուն արժանապատուութիւնը կը վիրաւորէ. քաղցրութեամբ և ներողամտութեամբ ուղղեցէք անոնց թերութիւնները. գիտցէք թէ, ամէն նոր բան արհամարհելի չէ և ամէն հին բան ս'չ պաշտելի. եթէ կան հնութիւններ որ նախնական են ու օգտակար, կան ալ որ դադրած են իրենց օգտակարութիւնէն և փտութիւն կը բուրն միայն. բարեկարգուի թող հայ եկեղեցին, վերցուին թող աւամիկ սովորութիւններն և բոլորտած ըմբռնումները. ժամանակին հրամայական պահանջներուն զէմ ի դուր մի՛ մաքառիք և մի՛ կոտորէք յառաջդիմութեան սրարշաւ ընթացքը. գիտցէք թէ, մարմին մը չկրնար առօզ ձնալ, երբ իր մէջ փոտած ոսկորներ կը գտնուին. լուսն ու բարին պահեցէք, գէշն ու յոռին վանեցէք :

Ու այսպէս, երբ հիշենք ու նորերը իրարու մօտենան, զիրար հասկնան, իրարու պէտքն զգան, հինի ու նորի ճշմարիտ նշանակութիւնը ըմբռնեն, կը դադրի յիմար պայքարը, պայքար մը՝ որ Ազգին մէջ երկպառակութիւն և խռովութիւններու մէջ խռովութիւն ձգելու միայն կը ծառայէ և ս'չ ուրիշ բանի :

ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ԵՐԿԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

1. — ԱԼԲՈՂԻՆ ՆՍԽՃԻՐՆԵՐԸ. — Հեղինակին լուսանկարով, ընկիր քուրք ու սպագրուրիւն. փայլուն կողի: Ոգեկից ընկեղիճներու կենսամաշ հետեւանկները պարզող, պատկերակից դուռագներովը ազդող՝ այս գրիչիկին ընթերցումը ջերմապես յսնձնարարելի է. հջ 48 գիւն 2 դրշ :

2. — ՀՍՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻ. — Կամ ինչ բարեփոխումներու կը կատօսի նալ եկեղեցին. Այժմ՝ մեակսն ու հետափրակսն շուրջ ուսումնասիրութիւն մը. կարդալ եւ ձայն քարձարցնել. ա՛յս է ամեն եկեղեցաւոր. Հայոս պարսքը. հջ 55 գիւն 2 դրշ. :

3. — ԿԱԹՈՒԼՆԵՐ. — Կը պարունակէ 25 գեղեցիկ, հրահանգից, սիրուն ռսանաւորներ եւ զարդանում է խրիմեանի, Մ. Նալբանդեանի, Գամառ Քաթիպայի, Ժիրայրի, Պ. Գուրեանի եւ Հեղինակին պատկերներով. տկուն քուրք եւ գեղաստո սպագրուրիւն: Քերքումներուն մեծ մասը պատրաստած է շա՛ս սիրում եղանակներու վրայ. հջ 40 գիւն 60 փար. :

4. — ԱՍՈՒԼԻՍՆԵՐ. — Կարդացե՛ք ու դասեցե՛ք. հջ 44 գիւն 50 փարս: Ի՞նչն է ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ.

Հասցե. —

مرزفونده ارمنی مکتبده وارژابدیان مامیکون افندی به

Հեղինակը ունի հրատարակելի հեռադրքատկան չարք մը երկատիրութիւններ եւ մանկավարժական բոլորովին նոր ուղղութեամբ պատրաստուած Հա՛յերէն եւ Օմաներէն դասագիրքեր :

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0200697

